

Kršćanin i politika

BRANIMIR LUKŠIĆ*

Sažetak

Autor definira politiku kao djelatnost i područje ljudskog života koje se riče moći i njezina izvršavanja. Iako je moć po sebi moralno neutralna, ona je često sredstvo podčinjavanja drugih ljudi i kao takva je moralni izazov za kršćanstvo. Kršćanstvo ne daje prednost određenoj političkoj filozofiji niti propisuje određeni oblik države. Ipak, iz kršćanskog poimanja ljubavi proizlazi niz načela koja su kršćaninu orijentir u politici: suzdržljivost, strpljivost, spremnost na kompromis i priznanje vlastite greške, ne prepuštanje mržnji. Kršćanstvo se podjednako protivi anacionalnom kozmopolitizmu kao i ksenofobičnom nacionalizmu, a zalaže se za domoljublje i čovjekoljublje kao komplementarne kreposti. Autor na kraju razmatra teško političko nasljeđe komunizma i ukazuje na važnost katarze koja treba da posreduje prijelaz k demokratskom društvu i politici.

Politika nije tek jedno područje života, nego sveukupni okvir unutar kojega se odvija život pojedinca i zajednice. Kako politika totalizira čovjekov život, u njoj se uvijek krije napast da se ovaj totalitet pretvori u totalitarnost. Politika je, stoga, za kršćanina poseban izazov, jer ona pridonosi oblikovanju objektiviziranih struktura dobra i zla koje su nesvodive na pojedinačnu dobru ili zlu volju. Specifičnost političke dimenzije je pitanje moći i njezina izvršavanja, a moć, iako je ona po sebi moralno neutralna, u svom izopačenom obliku kao želja za dominacijom nad drugima, predstavlja jedan od stožernih pojavnih oblika zla.¹ Moć najbolje može razotkriti dubinu grijeha, a politika se bavi moću i nju usmjeruje. Radi toga se kršćanin nužno mora baviti politikom, što ne znači da on mora biti političar ili čak član bilo koje političke stranke. Dapače, ponekad može biti za njega opravdano i razborito da zauzme stajalište kritičke distance prema postojećim političkim strankama, pod uvjetom da to nije zatvaranje u vlastitu puževu kućicu i bijeg od odgovornosti za zajedničko dobro. Kako, nažalost, spoj vjere i politike može dovesti do njihova potpunog preklapanja u vjersko-političkom totalitarizmu, i kako iskustvo uči da tamo gdje su pomiješane vjere i politika na kraju politika nadvlada vjeru, kršćanin u svojoj političkoj angažiranosti nikada ne može biti dovoljno oprezan prema ovoj napasti.

* *Branimir Lukšić*, redovni profesor ekonomskog fakulteta u Splitu, bavi se problemima pomorskog prava i filozofije prava.

¹P. Ricoeur, *Geschichte und Wahrheit*, München, 1974., str. 248 id.; A. Baruzzi, *Die Zukunft der Freiheit*, Darmstadt, 1993., str. 270, 335, 353.

Moć i ljubav

Kršćanin, međutim, nema posebna politička rješenja za oblikovanje države i društva. Evandjelje daje smjernice za ono što je nespojivo s kršćanskim javnim djelovanjem, ali ono ostavlja slobodan izbor političke filozofije i teorije. Nema kršćanske politike, kao što nema ni kršćanskog bankarstva ili gospodarstva. Postoji, međutim, politika inspirirana kršćanskim etičkim ciljevima. Ni načela dostojanstva ljudske osobe, solidarnosti, supsidijarnosti ili suodlučivanja nisu specifično kršćanska, bilo zato što su dio općeljudske prirodne etike, ili zato što su danas općenito prihvaćena u suvremenom demokratskom društvu, iako su nikla na humusu kršćanske civilizacije. Kršćanin, stoga, u svome političkom djelovanju radi na uspostavljanju zajedničkog ethosa utemeljenog na obrani dostojanstva ljudske osobe i njezinih osobnih, političkih i gospodarskih prava, bez obzira na to što je ovaj ethos humanizma misaono nedorečen bez njegova religijsko-transcendentnog temelja. Kako se ovaj ethos danas nalazi dobrim djelom utkan u liberalnu, pluralističku demokraciju, nije moguće danas kršćansko političko djelovanje bez prihvatanja nekih njezinih pozitivnih zasada. Može se postaviti pitanje, koja je onda specifičnost kršćanskog bavljenja politikom? Jesu li spojive ljubav i politička moć? Što se događa s ljubavi kada ona dođe na vlast? Bi li, u Kristovoj prisposobi, otac isto tako oprostio svome rasipnome sinu da je kao sudac morao svoju odluku u pogledu sina utemeljiti na zakonu i pravедnosti? Kao što je pravda bez milosrđa ponekad vrlo nepravedna, tako je i milosrđe koje ne poštuje pravédnost licemjerno. Mislim da se kršćanska specifičnost u politici očituje u tome da se i u političkom životu naglase neke temeljne moralne vrijednosti, kao trajan korektiv sklonosti ljudske naravi prema okrutnosti, častohlepnosti i želji za moć. Imperativ kršćanske ljubavi u politici traži politiku suzdržljivosti i razumnosti. To je ponekad politički nepopularno, ali to znači do kraja strpljivo ispitati sve mogućnosti mirnog rješenja, prije nego se upotrijebe druga odgovarajuća sredstva za obranu legitimnih političkih interesa. To, također, znači ne dati se voditi od mržnje, srdžbe ili osjećaja osobne povrijeđenosti u državničkim odlukama i političkim prosudbama. Drugi kršćanski korektiv u političkom životu jest spremnost da se prizna vlastita pogreška. Onaj tko je svjestan krivnje i potrebe oprosta, taj može i u politici smooći odvadžnosti da nastalu situaciju analizira iz zrenjika samokritičnosti, pa da nakon toga samomu sebi oprost i da ispravi svoje propuste. Izgrađena savjest u takvim analizama senzibilizira čovjeka i problematizira situaciju. Ona nas, drugim riječima, čini osjetljivima za neke posljedice naših čina i propusta koje drugima izmiču pažnji, dok nam, s druge strane, otvara oči za različite mogućnosti postupanja u određenoj situaciji, nadilazeći tako pojednostavljenu crno-bijelu opciju. Dajući nam snage da priznamo vlastite pogreške, kršćanska nas inspiracija čini spremnijima za kompromis, bez čega nema razborite politike. U politici je ponekad beskompromisna uskogrudnost opasnija od neprincipijelnosti. Često u politici naša odluka da idemo samo za onim najboljim ne uklanja ono loše, nego uništava već postojeće dobro. Zato je u politici, kao i u životu uopće, postupno poboljšanje postojećega blagotvornije nego ideologizirani recepti o savršenom uređenju.

Ponekad se čuje da se politika ne može voditi moralizatorski, jer da se moral bavi spasom pojedinca a politika spasom države, i da svako od njih ima vlastite i uzajamno različite norme. Ako orobim bogataša da dadem

siromahu, to je razbojnička krađa. Ako ga vlada orobi i novac stavi u fond za socijalno osiguranje, to je društvena pravednost. Istina je da se javni moral uvijek ne izvodi iz privatnog morala, ali se razlike među njima mogu moralno opravdati jedino istim temeljnim načelima. U politici moral mora uzeti u obzir korisnost za zajednicu, ali sve to mora biti u okviru istih sveopćih načela o pravednosti i zaštiti ljudskih prava.²

Kad kažemo da kršćanin danas u svom političkom djelovanju mora prihvatiti pozitivne zásade liberalne, pluralističke demokracije, onda moramo napomenuti da postoje i takvi elementi liberalne demokracije koji su apsolutno nespojivi s kršćanskom savješću. Tu najprije mislimo na predrasudu o prvenstvu ekonomskog aspekta nad svim drugim područjima života, uključivši i političko. Time se stvara jedan apolitički, konzumerski kozmopolitizam i čovjeka pretvara u iskorijenjenoga apstraktnog potrošača robe, informacija i užitaka, koji je voljan žrtvovati slobodu za ekonomsko blagostanje i sigurnost. Za kršćanina je također neprihvatljiva dogma o stalnom napretku demokratskog društva na svim područjima znanosti i života. Takva ideologija napretka, koja proklamira ideju nužnog usponskog trenda ljudskoga života i civilizacije ostatak je prosvjetiteljstva i scijsentifičkog pozitivizma iz prošloga stoljeća. Zbog svoga daltonizma prema misteriju moralnog zla u čovjeku, ta dogma vodi u duboko razočaranje, koje je uvijek plodno tlo za nedemokratske sekte i antipluralističke subkulture.³ Kršćanin, također, ne može prihvatiti u politici ni dogmu o relativnosti i subjektivnosti svakoga vrijednosnog suda, koja se ponekad smatra čak kao preduvjet političke demokracije, pa se svakoga onog tko zagovara opću obvezatnost nekih temeljnih moralnih vrijednosti optužuje zbog netrpeljivosti i totalitarizma. Smatra se da demokracija rado prihvaća svako mišljenje pod uvjetom da ono ne postane uvjerenje. Načelo tolerantnosti prema svim mišljenjima pretvara se tako u načelo indiferentnosti prema bilo kojemu od njih. Ali ako intelektualni argumenti ne odlučuju o tome koje je mišljenje istinito ili koja je vrijednost prihvatljiva, onda će o tome odlučiti javno mnijenje, novac ili gola sila. U tome je liberalna demokracija, kad zagovara spoznajni i vrijednosni relativizam, slična komunizmu i fašizmu, jer dosljedno dolazi do postavke da moć, odnosno tiranija izmanipuliranog javnog mnijenja, stvara pravo i istinu.

Domoljublje i bogoljublje

Propašću komunističkog imperija u Europi budi se čovjek zagušen pola stoljeća depersonalizirajućim apstrakcijama klase, društva i ideologije i on sada pokušava afirmirati jedinstvenost i neponovljivost svoje osobe u neposrednim odrednicama obitelji, religije i nacije, u vrijednostima jezika, kulture i povijesti. Narodima koji su bili prisilno ukovani u crveni imperij pružila se opet mogućnost da nastave brutalno prekinuti povijesni razvoj vlastitoga građanskog društva, onog društva koje je temeljni nositelj kulturne i civilizacijske kreativnosti svakog naroda, a koje je marksizam smatrao

²B. Lukšić, "Ethics and politics", u: *Archives for Philosophy of Law and Social Philosophy*, Stuttgart, 1994., sv. 1.

³B. Lukšić, "Progress as Ideology", u: *Archives for Philosophy of Law and Social Philosophy*, Stuttgart, 1986., sv. 2.

suradnikom u društvenom otuđenju i sustavno uništavao. Fenomen se nacionalnog buđenja danas opaža u Europi i u svijetu, pa i kršćanin u svom političkom djelovanju nužno mora zauzeti stajalište prema njemu. To je kompleksan fenomen, koji ima ne samo političke, nego i ekonomske, psihološke, sociološke i kulturne korijene. To je izraz iskonske potrebe čovjeka da ostvari sebe kroz sve širi horizont solidarnosti. Još prije nastanka nacionalne države, on se javlja kao ljubav prema domu, jer dio čovjekove duhovne osobe i njegove životne povijesti jesu i zemlja na kojoj je niknuo i stara stolica na kojoj je običavao sjediti gledajući kroz prozor krajolik svoga rodnog kraja. Iz zrenika kršćanske etike, ljubav je prema svome narodu krijepest koja resi čovjeka. Ali ako se naša solidarnost zaustavi u svome širenju samo na vlastitome narodu, tada može nastati psihološki i karakterni torzo. Strah i tjeskoba koje takav čovjek osjeća prema svemu što je izvan nacionalnog kruga, vrlo se često pretvaraju u kompenzaciju agresivnosti prema tzv. "strancima" i u mržnju prema svemu što nije "naše". A mržnja potpuno blokira stvaralačku energiju višeg stupnja, truje pojedinca i narod, zatvara ih u osobni ili nacionalni geto i vodi prema dekadenciji i atrofiji. Čovjek u čijoj psihčkoj strukturi dominira klasna, rasna, vjerska, nacionalna ili bilo koja druga mržnja, u stanju je trajne sociološke paranoje. On je, također, i vrlo prikladan da njime manipuliraju oni koji tu mržnju izazivaju i podržavaju, da bi tako prisvojili ili zadržali vlast. Jer, ako postoji urota protiv nas i našeg naroda, ako klasni, rasni ili nacionalni neprijatelj poput sotone želi da nas uništi, onda je sasvim opravdano da politički spasitelji uzmu svu vlast u svoje ruke u borbi protiv njega. Kada ne bi bilo sotone, ili kada bi on bio samo bijedni vračić, svi bi ti spasitelji postali nezaposleni, pa bi morali sići s pijedestala među običan narod.

Kod nas u Hrvatskoj postoji još jedan društveno-psihološki razlog koji bi mogao krijepest domoljublja i rodoljublja pretvoriti u isključivi i netolerantni nacionalizam. Zbog naše nedavne komunističke prošlosti još uvijek smo natopljeni duhom ideologizirane politike, koji je u politiku unosio križarski naboj. Postoji opasnost da se i danas u političkom životu kod nas govori i misli o narodu i naciji kao što su do jučer komunisti govorili o radničkoj klasi, ideološkom gorljivošću i pseudoreligioznom zagriženošću. A nema gorih neprijatelja političkog pluralizma i demokracije negoli su to dogmatičar i komesar. Stoga će se kršćanin u svom političkom djelovanju nužno zalagati za dezideologizaciju politike, za sekularizaciju i demistifikaciju svih političkih kumira, uključivši i onaj klase, rase ili nacije. Jedino na taj način možemo otkriti čovjeka kao slobodnu i razumsku osobu, koja je, doduše, društveno biće, ali koja se ne može potpuno shvatiti kao sveukupnost društvenih odnosa.

Kao izgrađena osoba, čovjek mora imati svoj korijen u vlastitom narodu i njegovoj kulturi, ali on je sposoban i on mora proširiti svoje horizonte solidarnosti iznad toga i, dok lokalno rješava, globalno razmišljati. Tek se tako izgrađena osoba može sučeliti s golemim izazovima naše tehnološke civilizacije, od onih moralne ravnodušnosti i ideologije konzumerstva, pa do onih genetske manipulacije, "međunarodnog zajedništva" u drogi i kriminalu i uništenja čovjekove biosfere.⁴ Ovi nam izazovi

⁴Usp. osobito K. Bosselmann, *Im Namen der Natur, Der Weg zum ökologischen Rechtsstaat*, Darmstadt, 1992.; H. v. Dittfurth, *Innenansichten eines*

nalažu da nužno mijenjamo osnovnu političku paradigmu mislimo li kao ljudski rod preživjeti; od sociološkog darvinizma i nepoštedne borbe za egzistenciju, čovječanstvo mora prijeći u suživot, jer inače lako može završiti u planetarnom blicu ili planetarnoj kloaki. Novoj paradigmi suživota jednako je tako tuđ anacionalni kozmopolitizam, koji smatra da čovjekoljublje ne ide zajedno s domoljubljem, kao i ksenofobični nacionalizam, koji u svojoj sumračnoj svijesti ne pozna čovjekoljublje izvan svojih nacionalnih granica. Kroz bogoljublje, kao štovanje zajedničkog Oca svih ljudi, kršćanin ne doživljava domoljublje i čovjekoljublje kao suprotnosti, nego kao krijeposti koje se uzajamno upotpunjuju.

Kršćanska provokacija

Djelovanje kršćanina u politici ne stvara uvijek i nužno koheziju u političkom životu države ni integraciju društvenoga života nacije. Ono ponekad može biti i čimbenik dezintegracije postojećih struktura. Tá već sama ljubav prema neprijatelju je politička provokacija, kao što je to i Kristova besjeda na Gori. Stoga političko djelovanje kršćana, u strankama ili izvan njih, ne pridonosi uvijek legitimiranju postojećega stanja. Zato npr. ako se kršćanske stranke u političkom pragmatizmu pretvore u stranke komformizma, one gube svoju specifičnost i postaju manje privlačne od sličnih stranaka sekularne inspiracije, čime mogu neizravno naškoditi ugledu vjere i Crkve. Pogledajmo samo po Europi u što su se pretvorile kršćanske političke stranke, odnosno bolje rečeno, one stranke koje nose kršćansko obilježje u svome imenu. Od nekadašnjeg očijukanja s tzv. revolucionarnom ljevicom, danas su one u političkoj areni zauzele uglavnom mjesto stranaka centra ili desno od centra, da bi neke, preko svojih vođa, postale legla korupcije i utočišta mafije. Uz časne iznimke pojedinih njihovih političara, većina je ovih stranaka pokazala istu bešćutnost i sebičnost prema etnici i njegovim žrtvama na našim prostorima, kao i druge političke stranke u Europi. Zato bi tamo gdje nema svjetovnih kršćana koji su sposobni da se odgovorno i samostalno bave politikom, trebalo dobro promisliti prije negoli se osnuje kršćanske političke stranke. Isto je tako potrebna zrelost i odgovornost institucionalne Crkve u državi u kojoj kršćanske stranke djeluju, da se ne bi kroz političko djelovanje tih stranaka narušilo jedno od temeljnih dostignuća suvremene demokracije, načelo slobodne Crkve u slobodnom društvu, čime bi se bitno umanjila moralno-kritička uloga Crkve u odnosu prema politici. Današnji čovjek rješavanje svojih socijalnih i političkih problema traži u okviru svjetovnih institucija. Ali svjetovazorski neutralna država niti smije niti može davati putokaze u najdubljim pitanjima osmišljenja čovjekova života, koji od bezbrojnih stabala ne može vidjeti šumu i koji ima sve savršenija sredstva za život i sve zamagljenije ciljeve života. Zato Crkva kao institucija griješi kada se ponajprije bavi rješavanjem socijalnih i političkih problema. Povijest nas uči, da kada su god vjerske zajednice bile uspješne u borbi za vlast, da su tada bile neplodne i korumpirane, a kada u toj borbi nisu uspjele, da su bile

Artgenossen, Düsseldorf, 1989.; C. F. v. Weizsäcker, *Bewußtseinswandel*, München, 1988.; I.-M. Greverus, *Neues Zeitalter oder Verkehrte Welt, Anthropologie als Kritik*, Darmstadt, 1990.; F. Capra, *Wendezeit*, München, 1988.; F. Capra, *Das neue Denken*, München, 1990.; K.-H. Hillmann, *Wertwandel*, Darmstadt, 1989.

duhovno plodnije. Izgleda, da je od dva zla za duhovno zdravlje Crkve bolji šamar nego zagrljaj političke vlasti. Ipak, trebamo biti svjesni da je nemoguća potpuna depolitizacija Crkve, jer već sama služba Božja, koja oko oltara okuplja sve vjernike bez obzira na rasu, klasu ili naciju, ima političke implikacije. Osim toga, potpuna bi depolitizacija Crkve značila gubitak njezine emancipatorske misije, njezina nužnog zauzimanja za potlačene, progonjene, obespravljene i siromašne, i to ne samo u obliku duhovne i tjelesne skrbi za njih, nego i javne obrane njihovih pogaženih prava. Crkva koja bi to zaboravila, iznevjerila bi mandat Isusa iz Nazareta.

Premda njegova vjera u Božje otkupljenje i spasenje svijeta nužno traži angažiranost kršćanina i za političku emancipaciju, on bitno luči spasenje od oslobođenja. Političko oslobođenje za njega još ne znači čak ni slobodu čovjeka. Dapače, najradikalnije oslobođenje može potpuno uništiti čovjekovu slobodu, učiniti ga ovisnikom tehnološke aparature, žrtvom nehumane racionalnosti struktura koje njime upravljaju. Ipak, ona najstroža crta razgraničenja između oslobođenja i spasenja jest smrt. Spasenje nije plod političkih napora, nego Božji dar. Jedan od glavnih razloga razočaranja u marksističku poruku spasa jest neadekvatan odgovor marksističke ideologije na pitanje o smislu osamljenosti, patnje i smrti pojedinoga čovjeka i njezino pretežito bavljenje generičkim pojmom čovjeka. Zato je ne samo nestvarna nego i duboko nemoralna vizija o budućem društvu, u kojemu bi povijesni miljenici uživali plodove znoja i krvi svojih predaka, čija je najveća nesreća što su se prerano rodili. Zato kršćanska vizija politike nadilazi relativne politološke kategorije ljevice, centra i desnice. Kršćanin može pripadati bilo kojoj stranci čiji se program ne kosi s njegovim moralnim načelima, ali se on ni s jednom od njih ne može potpuno poistovjetiti, jer on unosi u politiku onu ljestvicu vrijednosti, koja već dvije tisuće godina nije prestala biti izazovna. Ta izazovnost nije ništa manja u doba tzv. neke ideologije ekonomskog i političkog liberalizma, nego što je bila za vrijeme čvrste ideologije marksističkog komunizma. Jer, padom političke moći komunizma, u svijetu nisu prestali ni represije ni otuđenja, samo su poprimili druge oblike.

Nasljedje prošlosti

Politički život u zemljama koje su bile pod komunizmom ima i u Hrvatskoj duboke mentalne i psihičke deformacije u pojedincima i društvu, koje se danas očituju u njihovu ponašanju. To se osobito bolno osjeća u političkom životu onih država koje, poput Hrvatske, imaju vrlo mali broj političara koji iz osobnog iskustva znaju kako se vodi politika u demokraciji. Posljedica toga je uočljiva ambivalentnost tih ljudi u njihovim političkim nastupima i reagiranjima. Zbog mentalnih navika iz doba totalitarizma, kod njih relativno često izbijaju na površinu netolerantnost i nespремnost za parlamentarni dijalog, apoteoza političkog vode i krivo shvaćena stranačka stega, koja služi kao izlika za nedovoljno oblikovano vlastito političko stajalište ili za nepreuzimanje osobne političke odgovornosti. To su mentalne navike iz doba kad su se politička pitanja smatrala simptomima političke bolesti, i kada su se davali odgovori koji su

⁵F. B. Huyghe, *La soft-ideologie*, Paris, 1987.; K. Lorenz, *Der Abbau des Menschlichen*, München, 1983., str. 203-233.

morali ušutkati sva daljnja pitanja.⁶ Osim toga, kako je osobno prijateljstvo bilo jedina garancija u totalitarnom režimu da te tvoj sugovornik neće potkazati policiji ili prijaviti partiji zbog neke krivovjerne izreke, i kako je duh klape bila jedina sigurna struktura solidarnosti u sredini prepunoj špijuna, doušnika i revnosnih pravovjernih, ljudi koji su to proživjeli i preživjeli i danas dijele sve ljude na prijatelje i one koji to nisu i koji su, prema tome, neprijatelji. Oni vrlo teško shvaćaju, da u demokraciji čovjek mora živjeti i razgovarati i s onima koji misle različito od njega, i da idejni ili politički protivnik nije neprijatelj ili dušmanin. Preneseno na hrvatsku političku scenu to, između ostaloga, znači, da ako želimo izbjeći međusobne sukobe, koji bi mogli paralizirati čitav politički život u Hrvatskoj a i dovesti u pitanje hrvatsku državnost u ovo kritično doba rata, moramo izmijeniti ovu naslijeđenu mentalnu naviku i ne smatrati da je ijedna stranka važnija od zajedničkog dobra Hrvatske. Treba graditi jedinstvo u različitosti i uklanjati uzajamno nepovjerenje na svim razinama života. Da spomenemo samo jedan primjer.

Potrebno je prihvatiti naše emigrante i dati im odgovarajuća mjesta u ekonomiji i politici Hrvatske, kako bi se izbjegao dojam da u našoj politici, ekonomiji, vojsci i upravi dominantnu ulogu još uvijek imaju isti oni koji su je imali i za vrijeme komunizma. Nakon rušenja političkih struktura zla i okrutnosti, nužan je period katarze, da bi se ne samo zadovoljila pravednost nego i stekao dojam da se radikalno prekinulo s nehumanom prošlošću. Takva je katarza bila provedena nakon pada fašizma i nacizma, ali nije nakon rušenja komunizma, iako je po svojoj strukturi i posljedicama komunizam proizveo veća materijalna, moralna i duhovna pustošenja nego fašizam i nacizam, ako ni zbog čega drugoga, ono zbog njegova dužeg povijesnog trajanja. Katarza ne znači političko proganjanje, nego simboličko duhovno čišćenje, ali ona može i mora uključiti i kažnjavanje za počinjena zlodjela. Kako to kod nas nije izvršeno, društvena integracija će se sporije provesti, jer će postojati trajna opasnost da iseljeni Hrvati, koji su se nakon višestranačkih izbora vratili u domovinu, ali i oni Hrvati i građani Hrvatske koji su za vrijeme komunizma živjeli u domovinskom izgnanstvu kao građani drugoga reda, i dalje žive zasebnim političkim i kulturnim životom. Upravo je jedan od najvažnijih zadataka kršćanina da danas u Hrvatskoj na svim razinama života, u duhu kršćanskog univerzalizma i praštanja, bude katalizator ovoga duhovnog i moralnog pročišćenja i da time promiče integraciju svih građana Hrvatske, bez obzira na njihovu prošlost.

Predzadnje i zadnje

U svome političkom djelovanju kršćanin mora uskladiti neka uzajamno oprečna psihička stremljenja jer o njihovoj pomirbi ovisi ne samo uspjeh njegova političkog djelovanja nego i njegov vjerski život. Kršćanska poruka, kao što je poznato, ima svoju eshatološku dimenziju, usmjerenost prema onome što se naziva kraljevstvo Božje, ili vladavina Boga. Prema naučavanju Krista i apostola, kraljevstvo Božje nije samo budući događaj, nego je ono već započelo propovijedanjem i zemaljskim životom Isusa iz

⁶A. Glucksmann, *Les maîtres penseurs*, Paris, 1977., str. 38.

Nazareta.⁷ Iako je vladavina Božja događaj koji pretpostavlja suradnju čovjeka, ona je najprije djelo Božje. To je promjena svijesti koja ima za posljedicu novi odnos prema drugim ljudima i prirodi, konačni horizont osmišljenja čovjekove egzistencije i povijesti. Vladavina Boga nije na istoj ontičkoj razini s onim oblicima uređenja države i društva koje u povijesti do sada poznamo. Ona nije, dakako, ni vladavina Crkve ili klera, jer sve religijske tradicije, institucije i vlasti imaju samo provizoran karakter.⁸ Ona nije ni projekcija ljudskih ideala, niti učvršćenje nacije, države ili klase. To je promjena svijesti koja čovjeka oslobađa za autonomiju, samospoznaju i odgovornost. Stoga kad se kršćanin zalaže za dolazak kraljevstva Božjeg, on priznaje da postoji pravednost koja je temelj svakome pravednom političkom uređenju, istina koja ne ovisi o rezultatima referendumu i moralna norma koja je neovisna o javnom mnijenju. On zna da ni demokracija ni pravna država nije dovoljna garancija da će političke odluke biti razborite i pravedne. Činjenica da je jedna sadržajno nerazborita politička odluka demokratski donesena, ne čini tu odluku razboritom jer je demokracija ideal postupka, a ne uzor sadržaja pravnih normi. A za kršćanina je jednako neprihvatljiva sloboda bez istine kao i istina bez slobode. Međutim, ova eshatološka dimenzija, ova nada u buduću puninu života, ne smiju kršćanina uvesti u neki nadpovijesni supranaturalizam, koji bi imao za posljedicu povlačenje iz politike i nezainteresiranost za svijet u kojemu on živi. S druge, pak, strane, njegova se politička angažiranost ne smije pretvoriti u politički aktivizam, čime bi se izgubila ona kritička distanca koja je preduvjet njegovu plodnom političkom djelovanju. Isto tako, Kristov nagovještaj kataklizmičkog svršetka svijeta ne smije kod kršćanina stvoriti osjećaj povijesne tragike i time paralizirati svako njegovo političko djelovanje. Osim toga, kršćanin u svome političkom životu mora uskladiti pregnuće za ozbiljenjem, koliko to o njemu ovisi, već ovdje i sada ideala kraljevstva Božjeg s demokratskim načelom da izbor bilo kojeg ideala, pa i onog o Božjem kraljevstvu, ovdje na zemlji mora biti prepusten slobodi svakog čovjeka, i da ne smije biti nametnut ni od svjetovne ni od duhovne vlasti. O tome kako on uspije pomiriti ove suprotne motivacije u svome političkom djelovanju, ovisit će plodnost doprinosa kršćanina u javnom životu zajednice u kojoj živi. Odluka za koju će se stranku opredijeliti, ili hoće li se opredijeliti za bilo koju, od drugotnog je značenja.

Međutim, proročanska vizija o kraljevstvu Božjem nosi u sebi i stanovite opasnosti za politički život. Uostalom, onaj koji ju je najdosljednije primijenio u djelo bio je zbog toga raspet od političke i vjerske vlasti. I danas onaj tko ne uzima političku dimenziju života kao nešto najviše i posljednje, nego kao bitnu ali ipak ne i najvažniju vrijednost za konačnu sudbinu čovjeka, može lako biti neshvaćen i od svojih najbližih suradnika, ili sažalno proglašen političkim naivcem i romantičarom. Osim toga, ideja kraljevstva Božjeg može se zloupotrijebiti kao božanska potvrda vlastite politike i primijeniti za učvršćenje postojećih nepravednih odnosa u državi, umjesto za njihovu promjenu. Mi lako zaboravljamo da Bog mora najprije biti "Bog protiv nas" prije nego On postane, na nov i neočekivan način, "Bog s nama". Vjerskim rječnikom izraženo, najprije dolaze pokajanje i

⁷O tome sažeto u *Handbuch theologischer Grundbegriffe*, sv. 3, München, 1970., pod "Reich Gottes" str. 434-448 (uz opsežnu literaturu).

⁸H. Küng, *Ewiges Leben?*, München, 1982., str. 258-282.

promjena života, pa onda oprost i spasenje. S Bogom se ne može raspolagati, niti se on daje manipulirati za jačanje stranke ili države. On je nedokučiva i nepredvidljiva stvarnost, pa je svaka suradnja s Njim uvijek rizik bez garancije. U partnerstvu s Bogom stvari se ne moraju razvijati prema našem predviđanju. Ako se kraljevstvo Božje ne može ugraditi ni u jedan politički program, niti se čovjek na njega može pretplatiti, kako će kršćanin znati u svojoj političkoj aktivnosti što Bog u konkretnome povijesnom trenutku od njega traži? Iako za njega dilema između vjere i politike neće nikada do kraja biti riješena u svakidašnjici političkog odlučivanja, ipak postoje neki kriteriji koji mu mogu poslužiti kao putokaz da je na pravome putu. On je u svom političkom djelovanju na pravome putu ako prodrma uspavane savjesti a utješi preplašene, ako prizna vlastite pogreške a tuđe oprosti, ako kod sebe i drugih obuzdava okrutnost i želju za moć a potiče odgovornost i skromnost, ako je uvijek na strani progonjenih i obespravljenih, nastojeći ukloniti tu nepravdu kroz pravednije društvene strukture, te ako i u političkom neuspjehu sačuva vjeru i nadu, pa makar kao vjeru usprkos nevjeri i kao raspetu nadu. Jer, politička sreća nije siguran znak da smo na Božjem putu, niti je politička nesreća znak da smo od Njega napušteni.

Branimir Lukšić

CHRISTIANS AND POLITICS

Summary

Politics is here defined as an activity and an area of human life that concerns power and its exercise. Though power by itself is morally neutral, it often serves as a means of enslaving other people and as such is a moral challenge for Christianity. Christianity does not give precedence to a certain political philosophy nor does it proscribe a certain form of government. However, the Christian understanding of love is a source from which many principles that serve as Christians' guidelines in politics spring: restraint, patience, readiness to compromise, recognition of one's mistakes, not yielding to hate. Christianity equally opposes anational cosmopolitanism and xenophobic nationalism and is in favour of patriotism and altruism as the complementary virtues. And finally, the author deals with the harrowing political heritage and stresses the importance of a catharsis which should facilitate the transition to a democratic society and politics.